

TỔNG QUAN VỀ TRUYỀN THỐNG LỊCH SỬ, VĂN HÓA, VÀ TÌNH HÌNH KINH TẾ - XÃ HỘI TỈNH PHÚ THỌ

1. Truyền thống lịch sử, văn hóa

Tỉnh Phú Thọ (sau hợp nhất từ 3 tỉnh Phú Thọ, Vĩnh Phúc, Hòa Bình) có diện tích 9.361, 38 km², dân số gần 4 triệu người với 148 đơn vị hành chính cấp xã, phường. Phú Thọ tiếp giáp với 07 tỉnh, thành phố, nằm trên các hành lang kinh tế lớn của cả nước, đặc biệt là gần Thủ đô Hà Nội, có các tuyến đường huyết mạch quốc gia và hệ thống sông Đà, sông Lô, sông Hồng chảy qua, danh sơn Tam Đảo bao bọc, tạo nên một chỉnh thể địa hình “*Núi bọc sông bao, sơn kỳ thủy tú*” gồm 3 vùng sinh thái: Miền núi, trung du và đồng bằng. Hạ tầng kết nối liên vùng đa dạng (đường bộ cao tốc, đường sắt tốc độ cao, đường thủy nội địa, gần Cảng hàng không quốc tế Nội Bài).

Phú Thọ là vùng đất giàu truyền thống lịch sử, văn hoá, cách mạng, có bề dày truyền thống lịch sử và hàng nghìn năm văn hiến từ khi Vua Hùng dựng nước Văn Lang; là vùng đất cội nguồn, nơi hội tụ khí thiêng sông núi, đất phát tích của dân tộc Việt Nam, cũng là vùng đất khởi thủy của người Việt cổ.

Trong suốt chiều dài lịch sử của dân tộc, nhân dân các dân tộc tỉnh Phú Thọ có truyền thống đoàn kết, cần cù trong lao động sản xuất, anh dũng, kiên cường trong đấu tranh dựng nước và giữ nước. Trong các cuộc kháng chiến bảo vệ Tổ quốc, Đảng bộ và nhân dân tỉnh Phú Thọ đã đóng góp sức người, sức của, hàng vạn người con ưu tú đã hy sinh vì độc lập dân tộc, nhiều chiến sĩ đã trở thành tấm gương sáng trong cuộc đấu tranh bảo vệ đất nước.

Văn hóa, con người Phú Thọ hiện nay là sự kết tinh của ba dòng chảy văn hóa lớn: Phú Thọ - cội nguồn dân tộc, với tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương và Hát Xoan, đã được UNESCO ghi danh là Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại - là nơi khởi nguyên lịch sử và là trục tâm linh kết nối toàn vùng; Vĩnh Phúc - vùng đất “Đền với Phật, về với Mẫu”, nơi quy tụ hàng trăm lễ hội truyền thống, làng nghề đặc sắc; Hòa Bình - mang trong mình kho tàng văn hóa vật thể, phi vật thể sống động của nền “Văn hóa Hòa Bình” và văn hóa Mường, với tiếng chiêng, nhà sàn, lễ hội cổ truyền, là nơi sản sinh ra sử thi “Đẻ đất, đẻ nước”, Mo Mường... Văn hóa Phú Thọ có sự hội tụ, giao thoa của các nền văn minh dọc các dòng sông lớn: Sông Hồng, sông Lô, sông Đà; các danh lam thắng cảnh, di tích lịch sử văn hóa, lễ hội truyền thống, phong tục tập quán tốt đẹp được bảo tồn và phát huy. Các nền văn hóa Sơn Vi, văn hóa Hòa Bình, văn hóa Phùng Nguyên, Đông Đậu, Gò Mun gắn với các di chỉ khảo cổ, tiếp đó là văn hóa Đông Sơn và thời đại các Vua Hùng lập nên nhà nước Văn Lang, nhà nước đầu tiên của dân tộc

Việt Nam, đặt nền móng vững chắc cho sự phát triển của quốc gia dân tộc. Phú Thọ là nơi hội tụ của nhiều dân tộc thiểu số như Mường, Thái, Dao, Tày, Cao Lan, Sán Dìu, Mông ... Mỗi dân tộc có những phong tục tập quán và nét văn hóa đặc sắc, tạo nên những sự đa dạng văn hóa của tỉnh.

Phú Thọ sở hữu nhiều cảnh quan thiên nhiên kỳ thú, cũng là nơi giao thoa văn hóa giữa các vùng, miền, khu vực từ miền núi đến đồng bằng, tạo nên màu sắc văn hóa độc đáo, ghi dấu trong các di sản văn hóa vật thể, phi vật thể được người dân Phú Thọ trao truyền, gìn giữ từ hàng ngàn năm nay. Di sản văn hóa vật thể ở Phú Thọ khá phong phú, bao gồm các di tích lịch sử văn hóa, danh lam thắng cảnh, di vật, cổ vật, bảo vật quốc gia... Tỉnh Phú Thọ hiện có 2.778 di tích, trong đó có 979 di tích đã được xếp hạng: 06 di tích quốc gia đặc biệt, 176 di tích cấp quốc gia và 797 di tích cấp tỉnh; 06 Bảo vật quốc gia cùng hàng nghìn di vật, cổ vật được lưu giữ tại Bảo tàng Hùng Vương, các Bảo tàng tư nhân và các di tích lịch sử, văn hóa của tỉnh.

Phú Thọ sở hữu kho tàng văn hóa phi vật thể đa dạng và phong phú với khoảng gần 2.000 di sản. Trong đó có: 02 di sản được UNESCO ghi danh với tư cách là chủ thể: Tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương ở Phú Thọ (2012) - di sản đầu tiên của Việt Nam được công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại; Hát Xoan Phú Thọ (2017) - từ di sản cần bảo vệ khẩn cấp đã được UNESCO công nhận là di sản đại diện của nhân loại. 03 di sản có Phú Thọ là vùng lan tỏa trong hồ sơ đa quốc gia: Kéo co ngòi; Hát Ca trù; Thực hành tín ngưỡng Tam phủ. Tỉnh có 41 di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia, trải dài trên các lĩnh vực: lễ hội truyền thống, nghệ thuật trình diễn dân gian, tập quán xã hội, tri thức dân gian, nghề thủ công truyền thống...

Phú Thọ có nhiều di tích - danh thắng, tiêu biểu như các di tích quốc gia đặc biệt: Khu di tích lịch sử Đền Hùng; Tây Thiên - Tam Đảo; Tháp Bình Sơn; Đình Thổ Tang; Cụm đình Hương Canh; Hang Xóm Trại và Mái đá Làng Vành. Di tích lịch sử - văn hóa quốc gia Đền Mẫu Âu Cơ; vườn quốc gia Xuân Sơn; di chỉ khảo cổ học Đồng Đậu; Mai Châu (Bản Lác); Thung Nai; suối khoáng Kim Bôi...

Lễ hội truyền thống ở Phú Thọ rất đa dạng, theo số liệu thống kê sơ bộ năm 2025 cho thấy Phú Thọ có hơn 800 lễ hội truyền thống, được trải dài trên địa bàn các xã, phường, tổ chức vào các mùa trong năm. Nhiều lễ hội đã trở thành biểu tượng văn hóa tâm linh của dân tộc Việt Nam như: Lễ hội Đền Hùng; Lễ hội đền Mẫu Âu Cơ; Lễ hội Tây Thiên; Lễ hội Khai hạ, Lễ hội Xên Mường...

Tỉnh Phú Thọ hiện nay là vùng đất hội tụ đặc biệt giữa văn hóa cội nguồn dân tộc Việt Nam, văn hóa trung du - đồng bằng Bắc Bộ và văn hóa miền núi Tây Bắc, tạo nên một chỉnh thể thống nhất nhưng đa dạng về bản sắc. Con người Phú Thọ hôm nay là sự kết tinh hài hòa giữa truyền thống và hiện đại, giữa cội nguồn

dân tộc và tinh thần hội nhập; vừa kế thừa các giá trị lịch sử - văn hóa được hun đúc qua nhiều thế hệ, vừa chủ động, linh hoạt thích ứng với yêu cầu phát triển trong giai đoạn mới, với các đặc trưng nổi trội: Yêu nước; đoàn kết; tự cường; sáng tạo; nhân ái. Đây chính là nền tảng tinh thần vững chắc, là động lực nội sinh quan trọng để tỉnh Phú Thọ phát triển nhanh và bền vững trong giai đoạn mới.

2. Kinh tế, chính trị, xã hội

Trong giai đoạn 2021-2025, tỉnh Phú Thọ đã đạt được những kết quả quan trọng, khá toàn diện:

(1) Kinh tế tăng trưởng khá; quy mô kinh tế, cơ cấu kinh tế, cơ cấu lao động chuyển dịch tích cực; sản xuất công nghiệp tiếp tục phát triển, gia tăng sản phẩm công nghiệp có công nghệ, giá trị gia tăng cao; các ngành dịch vụ ổn định, hình thành một số cơ sở dịch vụ có chất lượng cao; kim ngạch xuất khẩu thuộc nhóm các địa phương có giá trị lớn của cả nước; nông nghiệp theo hướng hàng hóa, tập trung, ứng dụng khoa học công nghệ, liên kết theo chuỗi giá trị, nâng cao giá trị sản phẩm.

Giai đoạn 2021-2025, Phú Thọ có tốc độ tăng trưởng kinh tế bình quân ước đạt 7,9%/năm, cao hơn bình quân giai đoạn 2011-2015, 2016-2020 và cao hơn bình quân chung của cả nước (6,3%/năm). Tốc độ tăng trưởng kinh tế năm 2025 đạt 10,52%, đứng thứ 4 toàn quốc, thứ nhất Vùng Trung du và miền núi phía Bắc; Quy mô GRDP năm 2025 theo giá hiện hành ước đạt 412,4 nghìn tỷ đồng, tương đương 16,3 tỷ USD, xếp thứ 6/34 tỉnh, thành phố. GRDP giá thực tế bình quân đầu người năm 2025 ước đạt 111,4 triệu đồng/người/năm, gấp 1,57 lần so với năm 2020, tương đương 4.397 USD/người/năm. Cơ cấu các khu vực kinh tế trong GRDP tiếp tục chuyển dịch theo hướng công nghiệp hóa, tỷ trọng khu vực công nghiệp, dịch vụ chiếm khoảng 87,5% và khu vực nông, lâm nghiệp, thủy sản chiếm khoảng 12,5% (Năm 2020 lần lượt là 82,7% và 17,3%). Tổng thu ngân sách năm 2025 đạt khoảng 62 nghìn tỷ đồng. Tốc độ tăng thu NSNN giai đoạn 2021-2025 bình quân đạt 6,37%/năm.

(2) Môi trường đầu tư kinh doanh tiếp tục được cải thiện, nguồn nhân lực, kết cấu hạ tầng đạt nhiều kết quả tích cực đã và đang tạo sự chuyển biến rõ rệt về năng lực cạnh tranh trong thu hút đầu tư và sản xuất kinh doanh. Lập, quản lý và thực hiện quy hoạch được quan tâm, mở ra không gian phát triển mới cho tỉnh. Huy động nguồn lực đầu tư đạt kết quả tích cực, thu hút nhiều dự án có quy mô, tạo động lực lớn cho phát triển kinh tế- xã hội.

Thu hút đầu tư 5 năm vốn FDI đạt gần 6 tỷ USD, trong đó vốn đăng ký mới 3,5 tỷ USD, vốn điều chỉnh 2,5 tỷ USD; vốn DDI đạt 488 nghìn tỷ đồng, trong đó vốn đăng ký mới đạt 408 nghìn tỷ đồng, vốn điều chỉnh 80 nghìn tỷ đồng. Tổng

kim ngạch xuất khẩu 5 năm ước đạt 158,3 tỷ USD, tăng bình quân 19,9%/năm, nhập khẩu ước đạt khoảng 146,4 tỷ USD, tăng bình quân 17,1%/năm

(3) Kết cấu hạ tầng kinh tế- xã hội được quan tâm đầu tư, hoàn thiện, nhất là hạ tầng giao thông kết nối; hạ tầng y tế, văn hóa, giáo dục, du lịch; xây dựng nông thôn mới đạt kết quả nổi bật, diện mạo đô thị, nông thôn có nhiều đổi mới theo hướng văn minh, hiện đại. Sự nghiệp văn hóa - xã hội, giáo dục- đào tạo, y tế có tiến bộ; Quy mô, chất lượng giáo dục thuộc nhóm đầu cả nước, cơ cấu dân số trẻ, nguồn lực lao động dồi dào; các giá trị văn hóa truyền thống được gìn giữ và phát huy hiệu quả. Các chính sách an sinh xã hội được thực hiện đầy đủ, kịp thời; chất lượng cuộc sống của người dân được cải thiện và từng bước được nâng lên.

Năm 2025 tỷ lệ lao động qua đào tạo đạt 73,3%; trong đó: có bằng cấp, chứng chỉ, chứng nhận đạt 34,76%. Tạo việc làm tăng thêm hằng năm 57,9 nghìn người. Tỷ lệ thất nghiệp của lực lượng lao động là 1,4%. Tỷ lệ hộ nghèo năm 2025 ước còn 2,68%. Tỷ lệ trường chuẩn quốc gia theo chuẩn mới ở tất cả các cấp học đạt 84,2% (tăng 10,3% so với năm 2020); Số bác sĩ/1 vạn dân đạt 13,9 bác sĩ (tăng 3,3 bác sĩ); số giường bệnh/1 vạn dân đạt 43,87 giường bệnh (tăng 10,74 giường bệnh) so với năm 2020. Tỷ lệ dân số tham gia BHYT đạt 94,3% (tăng 1,7% so với năm 2020). Tỷ lệ xã đạt chuẩn nông thôn mới năm 2025 đạt 63,2%.

(4) Công tác sắp xếp tổ chức, bộ máy, đơn vị hành chính và tổ chức bộ máy chính quyền địa phương 2 cấp được triển khai đúng kế hoạch; cải cách hành chính nhất là cải cách thủ tục hành chính được thực hiện quyết liệt; hiệu năng, hiệu lực, hiệu quả hoạt động bộ máy chính quyền các cấp được tăng cường; xây dựng chính quyền số, xã hội số đạt kết quả tích cực.

(5) Chính trị- xã hội ổn định; quốc phòng được củng cố, an ninh, trật tự, an toàn xã hội được đảm bảo, tạo môi trường lành mạnh, an toàn cho phát triển kinh tế - xã hội. Hoạt động đối ngoại được tăng cường, mở rộng. Ngoại giao kinh tế, văn hóa diễn ra phong phú, đạt nhiều kết quả quan trọng, góp phần nâng cao hình ảnh và vị thế của tỉnh Phú Thọ trên trường quốc tế.

3. Định hướng phát triển

Trong bối cảnh đất nước có sự đổi mới mạnh mẽ, đồng bộ về tư duy phát triển trên tất cả các lĩnh vực; các đột phá chiến lược, nhiệm vụ trọng tâm về hoàn thiện thể chế, phát triển kết cấu hạ tầng, khoa học công nghệ, đổi mới sáng tạo, chuyển đổi số, phát triển kinh tế tư nhân, cuộc cách mạng về mô hình tổng thể và tổ chức bộ máy của hệ thống chính trị... đang tạo cơ hội to lớn để tỉnh Phú Thọ phát triển đột phá mạnh mẽ, đưa Phú Thọ vững vàng bước vào kỷ nguyên phát triển mới, kỷ nguyên vươn mình của dân tộc.

Bước vào giai đoạn phát triển mới, giai đoạn 2026 - 2030 Phú Thọ phần đầu là một trong những cực tăng trưởng trọng điểm của vùng Thủ đô và vùng Trung du miền núi phía Bắc; trở thành trung tâm phát triển công nghiệp, thương mại, logistics, du lịch, y tế, đào tạo chất lượng cao và tổ chức lễ hội văn hóa lớn gắn với cội nguồn dân tộc; trung tâm tổ chức các sự kiện quốc gia, quốc tế. Kinh tế có tốc độ tăng trưởng cao, lấy khoa học công nghệ, đổi mới sáng tạo, chuyển đổi số, kinh tế tư nhân làm động lực chính. Hệ thống kết cấu hạ tầng đồng bộ, hiện đại. Di sản văn hóa được bảo tồn và phát huy giá trị. Xã hội phát triển hài hòa, môi trường sinh thái trong lành, chất lượng cuộc sống được nâng lên toàn diện, Nhân dân có thu nhập cao, văn minh, hạnh phúc. Giữ vai trò trụ cột trong bảo đảm an ninh năng lượng, quốc phòng, an ninh và kết nối vùng./.